Chal Corsen over liefde

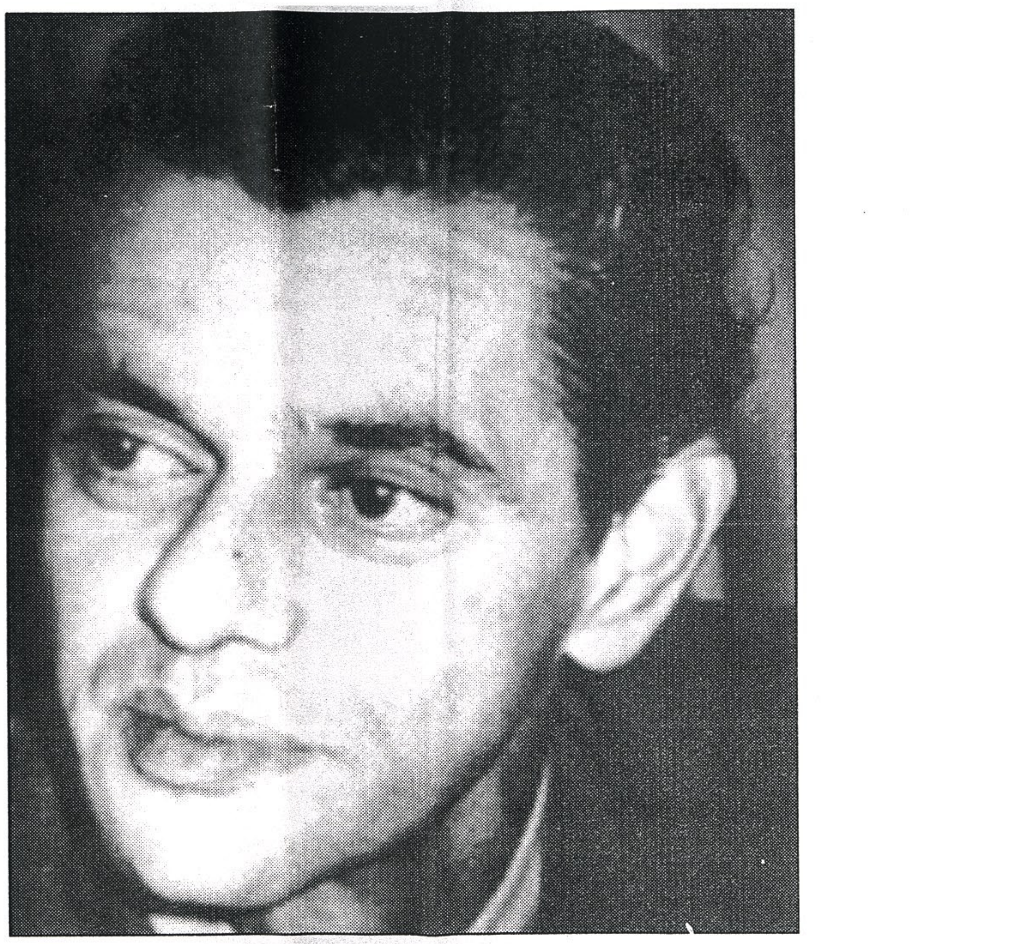

Charles Sickman Corsen (in het dagelijkse leven werd hij Chal genoemd) was als dichter bekend als een van de exponenten van het tijdschrift "De Stoep". Van 1948 tot 1951 publiceerde hij zijn gedichten in dit tijdschrift. Zijn poëtisch werk werd in 1977 door Daphne van Schendel-Labega bijeengebracht en onder de titel "Verzamelde gedichten" door "Flamboyant/P" uitgegeven. Over het poëtische werk van deze Curaçaose dichter werd tot nu toe weinig geschreven. In 1996 werd de Fundashon Chal Corsen opgericht om de naam van deze "yu di Kòrsou" in ere te houden. In dit kader buigt een groep jongeren in Nederland zich over het werk van deze dichter. In het hierna volgende zal ik aandacht besteden aan een enkel aspect van zijn poëzie: de liefde.

Door Henry Habibe

Er bestaat nog geen uitgebreide levensbeschrijving van deze kleinzoon van Joseph Sickman Corsen (1853-1911), die niet alleen een groot musicus, doch ook een dichter van formaat was. Joseph (Jo) Corsen was een afstammeling van de Engelsman John Corsen. Hij trouwde met Federica Ponson, een Arubaanse.

Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren: Carlota, Joseph, Carmelia, Daniel en Charles Sickman. De drie eerste kinderen worden bij name genoemd in het gedicht "Epístola" dat Jo Corsen in 1885 schreef. De jongste, Charles Sickman (1890-1971), trouwde met Jannetje Juliana Antonia Palm (1890-1962). Uit dit huwelijk kwamen weer vijf kinderen voort: Joop, Camila, Yolanda, Charles en Marie Louise. Charles kreeg, net als zijn vader, als tweede naam: Sickman. Chal werd in 1927 geboren en groeide op in een zeer musicale sfeer. Zowel zijn vader als zijn moeder speelden piano. Een zus van Chal speelde viool, weer een andere speelde piano en Chal zelf speelde cello. Hij werkte als ambtenaar bij de PTT. Naast zijn werkzaamheden op het gebied van literatuur en schilderkunst heeft hij veel bekendheid verworven als televisie-presentator. Hij was in dienst van de Antilliaanse Televisie-Maatschappij van 1960-1976. Hiervan was hij Directeur van 1970-1976. Chal was een zeer dynamisch persoon en bezat alle eigenschappen die nodig zijn voor het televisiewezen: grondige kennis van fotografie, decor-bouw, redactionele vaardigheid en inzicht in het lokale culturele gebeuren. Hij had vooral een diepe waardering en veel respect voor zijn medewerkers en de mens in het algemeen. In 1994 overleed hij op de leeftijd van zevenenzestig jaar.

MIGUEL ROMANO

Toen de cyclus "Carmina de Aurora y sus 15 Lágrimas" in "De Stoep" verscheen (1951), stond er rechts van de titel, verticaal gedrukt, de naam Miguel H. Romano. Daarvoor stond het Spaanse woordje "de" (= van), waarmee Chal kennelijk wilde doen voorkomen alsof deze gedichten van iemand anders waren en niet van hem. Twee jaar later, toen hij in Nederland verbleef, noemde hij die naam tijdens een interview als zijnde een Zuid-amerikaanse dichter. In 1955, bij een van de eerste besprekingen over de Antilliaanse literatuur door Cola Debrot, sprak deze met betrekking tot dit soort houdingen van "mystificatie". Nog veel later bespreekt Marion Snetselaar dit fenomeen in en om "De Stoep" (1988) en noemt zij het geval, presenteren van een origineel werk als een vertaling, ook een vorm van "mystificatie". Corsen heeft inderdaad steeds volgehouden dat hij niet de auteur was van "Carmina de Aurora y sus 15 Lágrimas". Hij had ooit toegegeven dat "Romano" niet bestond, maar daarna bleef hij halsstarrig beweren dat die wel bestond. In 1988 had hij aan Marion Snetselaar verteld dat hij zelfs bezig was met het schrijven van een biografie over die Miguel Romano. Ook aan schrijver dezes deed hij eens hetzelfde verhaal.

Opmerkelijk is dat de naam Miguel Romano niet alleen bij genoemde cyclus genoemd werd. Ook "La Cabeza de Algodon" (18 sonnetten) werd een jaar eerder in "De Stoep" gepubliceerd als zijnde "vertaalde gedichten van Miguel H. Romano".

Interessant is dat de oudste zuster van Chal Corsen, Camila van Gompel-Corsen, zich herinnert hoe haar jongste broer bleef volhouden dat hij niet de schrijver was van die gedichten. Chal ging, toen hij in Nederland zat (1953), vaak bij zijn zuster op bezoek. Heel vaag - zegt ze - herinner ik me de gesprekken, die wij hadden over de gedichten van Miguel H. Romano. Maar heel goed weet ik nog, dat ik hem meer dan eens gezegd heb: "het zijn jóuw gedichten, je kunt me niet voor de gek houden". En ze vervolgt:"Hij lachte, voelde misschien aan dat ik hem begreep, maar ....hij hield altijd vol dat Miguel H. Romano bestond".

BELANGSTELLING

Degene die Chal Corsen's werk a.h.w. ontdekt heeft was dr. Chris Engels. Deze was huisarts bij de familie Corsen.

Bij de "presentatie" door hem van Chal Corsen in zijn tijdschrift "De Stoep" (1948) schreef Engels o.a.:"Deze ontdekking, dat iemand, die ik al jaar en dag meende te kennen zulke barokke verbeeldingen niet alleen met zich mede droeg (...) maar ook neerzong, zal waarschijnlijk de artistiek morele pressie uitoefenen op de Stoep, voort te ademen". Bij die gelegenheid werd o.a. het gedicht "Curaçao" gepubliceerd, dat aldus begint:"Kraterige rotsenblok,/schuur mijn lichaam open.. ..". Jaren later schreef Cola Debrot dat Chal Corsen "zonder twijfel" behoort tot de rasechte dichters en citeerde daarbij enkele sonnetten uit de cyclus "Carmina de Aurora y sus 15 Lágrimas". Kort daarvoor, toen Corsen in Nederland vertoefde, werd met betrekking tot zijn werk geschreven: "...gedichten die zich kenmerken door hartstochtelijke geladenheid, speelse woordvondsten, bezeten rhythme en poëtische kracht en die een plaats in onze vaderlandse letterkunde zouden innemen als zij hier [Nederland] bekend waren. Maar bijna niemand kent ze".

> "Gedichten die zich kenmerken door geladenheid"

Uit het gesprek dat Jos de Roo omstreeks 1980 met Corsen had, valt er niet zozeer over zijn werk wat te leren, als wel over de opvatting van de dichter en de dichtersgroep op Curaçao uit de jaren veertig/vijftig. Sinds 1989 kwam Corsen's werk weer in de belangstelling door de verschijning van de bloemlezing van Laurens Vancrevel, getiteld "Spiegel van de Surrealistische poëzie in het Nederlands". Hierin treft men echter geen bespreking van Corsen's poëzie aan.

bovengenoemde cyclus "Carmina de Aurora y sus 15 Lágrimas" verscheen in "De Stoep" in 1951. Het omvat 15 sonnetten die opvallen vanwege de voor die tijd vrij moderne stijl waarin ze geschreven zijn.

De dichter peinst over een vroegere liefde. Opvallend is het feit dat hij van het heden naar het verleden overgaat en vice-versa. Eerste sonnet:"ze is zo ver van mij, nu de avond valt". Tweede sonnet:"Aurora was de schoonste doorn...". Tweede helft van hetzelfde sonnet:"Aurora waar ben je gebleven". Eerst wordt de geliefde gemist, maar verderop (sonnet VII) lezen we:"nu ben je bij me, maar je kwelt me als nooit tevoren...". Er is sprake van een "kwelling". Eerder (sonnet II) sprak de dichter over een "roos" die geen roos was, immers "ze stak daarvoor te veel". Ondanks het ver verleden ("18 jaren had Aurora, toen ik haar voor het eerst aanbad") is de herinnering nog erg levendig. De dichter wordt geslingerd tussen de gevoelens uit het verleden en de hevige eenzaamheid van het moment. Men zou kunnen spreken van een permanent gemis van de geliefde en een onontkoombare eenzaamheid. Het gemis wordt telkens weer benadrukt. Later (sonnet XIII) zegt de dichter:"ik heb voor jou, tot jou, om jou gebeden,/ mijn offers zijn gering: ik zocht naar mijn geluk". En direct daarop wordt de aanwezigheid van de geliefde weer voelbaar gemaakt:"ik zie je steeds als was je hier vlak naast me".En dan wordt de hevigheid van het gemis weer gestresst:"ik heb je nodig als de dood het leven". Hoe groot de kwelling ook is, de geliefde schijnt niet gemist te kunnen worden. En aan het eind (sonnet XV) geeft de dichter zelf een soort verklaring:"de liefde is (...) een kaatsend heen en weer gespeel". Tenslotte bekent hij dat zij van zijn liefde nooit zal vernemen, "want - zo stelt hij - ik heb haar vandaag vermoord/ door te vergeten!".

NIEUWE STIJL

De cyclus "Carmina de Aurora y sus 15 Lágrimas" is doordrenkt van experimentele elementen, of zo men wil, van nieuwe beelden. Beelden die soms hyperbolisch aandoen, dan weer als grotesk overkomen en soms zelfs ontoegankelijk blijken. We treffen er vergelijkingen aan als de volgende: 1) je kussen zijn als broze girasolen; 2) de glooiing van haar nek was als een ruisende, een oorverdovende waterval; 3) een regenboog vol valse harde kleuren/ minachtend als een ijsfabriek.

Verder zijn er vreemdsoortige beelden als: 1) ze [Aurora] was voor mij mijn vagevuur op aarde; 2) elke polsslag is een vastgevroren jongdreun; 3) de maan beweent de fijt aan mijn vingertoppen; 4) je bent de mispelpit in mijn verstikte keel; 5) mijn liefde is een doodgewaand cocon, en 6) de liefde is een gummiebal op sokken, etc.

Deze poëtische buitensporigheden zijn kenmerkend voor de moderne poëzie. Sinds de jaren twintig heeft de poëzie een ontwikkeling doorgemaakt, die de dichter op zichzelf heeft teruggeworpen. De poëzie heeft sindsdien haar meest oorspronkelijke functie teruggekregen, nl. die van een magische bezwering. De oudste kunst is immers van rituele oorsprong.

Het meest vreemdsoortige beeldenspel komen we o.a. tegen bij Federico García Lorca (1898-1936), Pablo Neruda (1904-1973) en nog later in Nederland bij de zgn. "Vijftigers". Bij de eerste treffen we bijvoorbeeld:"De avond, van vijgebomen/ en gloeiend gemompel dronken,/ valt in zwijm op de geschonden/ dijen van de ruiters"; Bij Neruda:"Op zijn donkere merrie galoppeert de nacht/ en strooit blauwe aren over het veld". Bij Lorca:"De kerk bromt in de verte,/ als een beer die op zijn rug ligt". Bij Neruda:"Terwijl de droeve wind al vlinders dodend galoppeert,/ bemin ik jou en mijn geluk bijt in je pruimemond".

Bij Lucebert (Nederlandse dichter èn schilder), komen we dit soort magische kunstgrepen ook tegen:"...van de bittere suikerbergen in de moederborst/ wiegen vol beduimelde ongeborenen/ oh hoe prachtig rustig groeien ruïnes". In de "Rimas" van Gustavo Adolfo Bécquer (1836-1870) en zijn opvolgers, de zgn. "Modernistas" ging het vaak ook om een liefdesverhouding. Bij Neruda (een van de grondleggers van de moderne poëzie) echter steekt zijn bundel "Veinte poemas de amor y una canción desesperada" (1924) schril af tegen de romantische visie die o.a. in de "Rimas" ontvouwd wordt.

> "De liefde is een gummiebal op sokken"

De herinnering aan een verloren liefde maakt de dichter bedroefd, maar dit impliceert toch ook wel een zeker geluk, want het lijden ziet zich omhuld door schoonheid en tot lied verheven. Bij Corsen schommelt de stemming ook enigszins:"de liefde is een gummiebal op sokken, een kaatsend heen en weer gespeel".

Toen Cola Debrot rond 1955 zijn eerste beschouwing over de Antilliaanse literatuur gaf, deelde hij Chal Corsen in bij de surrealistische groep, die hij (Debrot) ook wel "experimenteel" noemde. Ook Garmt Stuiveling gebruikte twee jaar later de term "experimenteel" met betrekking tot Corsen's poëzie. Corsen zelf had bezwaar tegen deze benaming. Het woord "experimenteel" had voor hem iets onvoltooids. Hij kwalificeerde zijn poëzie liever als een visuele poëzie. Hij hield van het soort poëzie die men in beeld kon brengen. Dat was misschien ook de reden waarom hij niet wegliep met "Atardi", het bekende gedicht van zijn grootvader. Hij vond "Ata nubia" van zijn grootvader, bijvoorbeeld, veel mooier, omdat dat - volgens hem - gevisualiseerd kon worden. "Atardi" moet je doorvoelen, "Ata nubia" kan je "zien"! Corsen noemde daarbij ook een gedicht uit het door Cola Debrot geschreven "Bekentenis in Toledo" als voorbeeld van visuele poëzie. En hij citeerde uit zijn hoofd:

"Wanneer mijn doodsklok luidt, mijn doodkist glijdt/ traag naar het dorre kerkhof van Toledo..."

Het feit dat in de cyclus amoureuze gedichten van "Carmina de Aurora..." niet zozeer een zwaar emotionele eenheid wordt nagestreefd, doch een afwisseling van ernstige en luchtige stemming, maakt dat Chal Corsen een dichter was die - in tegenstelling tot de Papiamentstalige dichters uit zijn tijd - een zeer modern georiënteerde dichter was. Het verhaal dat hij als dichter in de voetsporen van Chris Engels zou zijn geraakt, dient voor altijd naar het rijk der fabelen verwezen te worden. Toen zijn gedichten door dr. Engels "ontdekt" werden, waren ze al zo'n vier jaar geschreven. Corsen was met het schrijven van "liefdesgedichten" begonnen toen hij ongeveer veertien jaar was. Hij zal wel op zeer jonge leeftijd bekend zijn geweest met het werk van Pablo Neruda, Kenneth Patchen, Cummings en Paul van Ostaijen. Een studie van zijn poëtisch werk zou zeer de moeite waard zijn.

I

ze is zo ver van mij, nu de avond
valt;
nooit was zij zo onbereikbaar. -
ik tel de sterrenogen, één voor één,
en zoek een dwaalster op naar haar.
-
zo maar is ze weggegaan; en liet
deze
vreemde leegte in mij achter. -
haar handen raken me niet meer
aan; en
ik hoor haar gelach slechts als een

gedempt geluid. - nu weet ik het:
alleen
zal ik moeten slapen vannacht,
alleen
en half vergeten -

denkt zij nu nog aan mij? of is ook
zij
een troetelkind van trots, zoals ik,
die slechts in verzen ween?

XV
ze zal weer in mijn leven komen,
dan is
't te laat om nogmaals op te staan; -
ik zal haar hart naast dat van mij
neer
leggen: zo zijn we nu, zo zullen we

vergaan. - de liefde is een gummie-
bal op
sokken, een kaatsend heen en weer
gespeel;
een knikker in de handen van het
noodlot,
de kring blijft dicht, een derde is te
veel!

de laatste druppels uit een raat
gekneed,
ze zijn nog zoet, al smaken ze naar
was. -
ik heb lief, maar zij,

zij zal het nooit weten,
want ik heb haar vandaag
vermoord, door te vergeten!